

Socialinio modelio vaidmuo didinant regiono konkurencingumą

Raimundas Dužinskas¹, Giedrė Svirbutaitė-Krutkienė²

¹ Mykolo Romerio universitetas, Ateities g. 20, 08303 Vilnius, Lietuva;

Lietuvos edukologijos universitetas, Studentų g. 39, 08106 Vilnius, Lietuva

El. paštas rduzinskas@gmail.com

² Lietuvos teisės institutas, Ankštoji g. 1A, 01109 Vilnius, Lietuva

El. paštas giedre.svirbutaite@gmail.com

The article has been reviewed.

Received on 29 March 2018, accepted on 30 May 2018

Anotacija

Straipsnyje siekiama nustatyti socialinio modelio įtaką regionų konkurencingumui, pateikiama detali socialinių modelių analizė, išskiriami jiems būdingi bruožai. Identifikuota, kad, nepaisant didelės socialinių modelių įvairovės, pagrindiniais laikytini trys – liberalus, konservatyvus ir socialdemokratinis – modeliai. Siekiant nustatyti, kuris iš minėtų trijų modelių gali būti tinkamiausias regionų konkurencingumui didinti, išanalizuotas Europos Komisijos skelbiamas Europos Sąjungos regionų konkurencingumo indeksas ir Pasaulio ekonomikos forumo sudaroma Pasaulio konkurencingumo ataskaita. Buvo tiriamos skirtingus socialinius modelius turinčios valstybės (valstybes sudarantys regionai): Jungtinės Amerikos Valstijos ir Jungtinė Karalystė, kurioms būdingas liberalus socialinis modelis, Skandinavijos valstybės, kurioms būdingas socialdemokratinis modelis, ir Vokietija, kuriai būdingas konservatyvus socialinis modelis. Atlikus analizę buvo nustatyta, kad konkurencingiausi regionai yra tie, kuriuose taikomas liberalus socialinis modelis. Straipsnyje taip pat analizuojamas Lietuvos atvejis – įvertinama Lietuvos regioninė politika ir sprendimas perskirti Lietuvą į du regionus.

Pagrindiniai žodžiai: socialiniai modeliai, regiono konkurencingumas, regioninė politika

Įvadas

Regionų konkurencingumas – daugybės mokslininkų, verslininkų ir politikų diskusijų sulaukianti tema, nors pati regiono konkurencingumo samprata nėra iki galo aiški. Įprastai regiono konkurencingumas apibrėžiamas per jo ekonominės veiklos prizmę kaip gebėjimas laikui bėgant sėkmingai konkuruoti tam tikru būdu. Atsižvelgiant į tokį apibrėžimą, konkurencingumas apsiriboja vien tik grynąja konkurencija. Vertinant konkurencingumą,

įprastai matuojamos standartinės kiekybinio efektyvumo priemonės: vietovės atveju – pagal jos BVP vienam gyventojui, įmonės atveju – pagal užimamos rinkos dalį arba pelną. Tai reiškia, kad yra nugalėtojų ir pralaimėtojų, t. y. tokia tvarka, kurioje atsiliekančios vietovės (regionai, subregionai, tautos) gali būti „įkalintos“ ilgalaikėje aplinkoje, kuriai būdingos nepalankios konkurencinės sąlygos (Borožan, 2008). Susidaro įspūdis, kad konkurencija yra nulinės sumos žaidimas, kai vienam kažką gaunant kitas turi prarasti Toks požiūris neteisingas, nes konkurencija leidžia visoms šalims gauti naudos iš prekybos ir specializacijos. Reikia sutikti, kad laimėtojai ir pralaimėtojai gali būti sukurti šalies ar regiono, t. y. vienetu, viduje kaip tos pačios šalies ar regiono sudėtinės dalys. Juk tarptautinė prekyba ir kapitalo srautai dažnai skatina santykinus prekių, kapitalo ir darbo jėgos kainų pokyčius. Šie pokyčiai reiškia rinkos pajamų perskirstymą (Sørensen, 2011).

Nors regiono konkurencingumas iš esmės susijęs su jo ekonomine veikla, vis didėja konsensusas, kad konkurencingumas geriausiai vertintinas atsižvelgiant į regiono verslo aplinkos turtą, pavyzdžiui, žmogiškąjį kapitalą, inovacinius gebėjimus, vietos infrastruktūros kokybę ir kt. Nacionalinės konkurencingumo koncepcijos skeptikas Paul Krugman teigė, kad regiono konkurencingumas yra grįstas jo gebėjimu suteikti pakankamai patrauklų darbo užmokestį ir (arba) užimtumo perspektyvas, kapitalo grąžą (Huggins, Izushi, Prokop, Thopson, 2014). Taigi, regiono konkurencingumas nėra tik ekonominiai rodikliai, jis vis labiau remiasi kūrybiškumu, žiniomis ir aplinkos sąlygomis (Huggins ir kt., 2014). Konkurencingumas yra daugiamatis terminas, todėl bū-

tina atsižvelgti ir į minkštuosius kintamuosius siekiant suprasti, įvertinti ir stiprinti regionų veiklą ir plėtrą. Pavyzdžiui, jei tam tikra vietovė ar organizacija kūrybiškai ir inovatyviai vysto savo žmogiškuosius resursus ir kapitalą, ji gali būti laikoma konkurencinga, nors yra santykinai vidutinė ir bet kuriuo metu gali pasitraukti ar būti pašalinta iš rinkos (Borozan, 2008).

Konceptualių painiavų kelia ir paties regiono apibrėžimas, kuris gali turėti skirtingų reikšmių. Tarkim, regiono sąvoka gali reikšti viršvalstybinius vienetus, t. y. valstybių grupę, kuri yra susijusi geografiniais santykiais, bendromis savybėmis, ekonominiais tikslais, kartais institucijomis ar tam tikromis elgesio taisyklėmis. Regiono sąvoka gali reikšti ir subnacionalinius vienetus, t. y. konkrečios šalies statistinį arba administracinį vienetą, kuris atitinka tos šalies geografinę, istorinę ir kultūrinę regioninę struktūrą (Borozan, 2008).

Taigi, regioninis konkurencingumas peržengia ekonomines ribas ir dažniau yra vertinamas kaip tam tikro regiono gebėjimas pritraukti ir išlaikyti įmones, kurios užima dalį stabilios ar augančios veiklos rinkos. Tai kartu yra regiono gebėjimas išlaikyti stabilų ar didėjančių pragyvenimo lygį tiems, kurie jame dalyvauja. Regioninis konkurencingumas susijęs su ekonominės, institucinės ir socialinės bazės tobulinimu, o pagrindinis vystymosi šaltinis – verslumas, kuris galėtų sukurti gerovę. Atsižvelgiant į tai, formuluojamas straipsnio tikslas – nustatyti, koks yra socialinio modelio vaidmuo didinant regiono konkurencingumą.

Tikslui pasiekti formuluojami šie uždaviniai:

1. Išanalizuoti socialinius modelius, identifikuoti jiems būdingas charakteristikas.
2. Įvertinti pasirinktų socialinių modelių tinkamumą regionų konkurencingumui didinti.
3. Detaliai ištirti ir įvertinti Lietuvos regioninę politiką, jos raidą.

Straipsnyje taikyti mokslinės literatūros analizės, statistinės analizės, ekspertinio vertinimo, aprašomasis analitinis ir lyginamosios analizės metodai.

Socialinių modelių apžvalga

Gerovės valstybių analizė, gerovės valstybės režimų išskyrimas ir klasifikacija sulaukia vis didesnio mokslininkų dėmesio. Tačiau ligi šiol nesama vienareikšmiškos, moksliškai pagrįstos ir visuotinai pripažintos gerovės valstybės sampratos.

Bendriausiu supratimu, gerovės valstybė reiškia gėrybių paskirstymą visuomenėje ir visuomenės narių galimybių lygybę, remiasi tam tikra gerovės samprata, turi nustatytą tikslą ir suformuluotus metodus jam pasiekti (Plėšnys, 2014).

Įprastai gerovės valstybė suprantama kaip valstybės savo piliečiams suteikiamas socialinio

aprūpinimo minimumas. Iš esmės šiuo apibūdinimu rėmėsi ir moksliniame pasaulyje plačiai paplitusią gerovės valstybės režimų tipologiją pateikęs danų sociologas G. Esping-Andersen. Jo teigimu (Esping-Andersen 2006), gerovės valstybė negali būti suprantama tik remiantis požiūriu, kiek ir kokių teisių yra suteikiama piliečiams. Būtina atsižvelgti ir į valstybės vykdomą politiką, valstybės, rinkos ir šeimos ryšį, koreliaciją, valstybės vaidmenį socialiniame aprūpinime. Gerovės valstybės koncepcija apima socialinės paramos ir socialinio draudimo kategorijas, plačiąją prasme reiškia vyriausybės veiklas, kurių imamasi siekiant užtikrinti, kad šalies gyventojai galėtų išlaikyti save (Meyer, 2014).

Taigi, gerovės valstybės sąvoka asocijuojasi su tam tikrais valstybės įsipareigojimais suteikti piliečiams socialinę gerovę, apimančiais kai kurias svarbias politikos dalis: socialinę apsaugą, švietimo sistemą, darbo rinkos politiką ir kita. Šiuo atveju valstybėje taikomas socialinis (socialinės politikos) modelis tampa svarbiausiu valstybės „instrumentu“ kuriant visuomenės gerovę. Skirtingose valstybėse šis „instrumentas“ taikomas skirtingai, įprastai priklauso nuo to, kokį vaidmenį socialinės gerovės kūrimo procese valstybė skiria sau. Skirtingai taikomas „instrumentas“ lemia skirtingų gerovės valstybės tipų (režimų) susiformavimą.

Pirmasis gerovės valstybių tipologiją pateikė anglų politologas R. Titmuss. Jis išskyrė tris modelius – likutinį arba marginalinį modelį, taikomą JAV, kuriame pagrindinė gerovės teikėjų funkcija tenka rinkai ir šeimai; industrinį modelį, priklausantį nuo pramonės lygio šalyje, taikomą Vokietijoje, jame gerovė yra glaudžiai susijusi su darbu ir produktyvumu; institucinį modelį, įprastai taikomą Skandinavijos šalyse, kuriame gerovės teikimas priklauso nuo poreikių reikalingumo (Bernotas, Guogis, 2003). Vėliau danų sociologas G. Esping-Andersen pako-regavo R. Titmuss sukurtą klasifikacijos modelį, labiau pritaikė jį politologijos mokslui ir taip identifikavo tris gerovės valstybės režimus – liberalųjį, konservatyvų-korporatyvinių ir redistribucinį arba socialdemokratinį (Aidukaitė, 2010).

Detaliai aprašydamas išskirtus modelius, G. Esping-Andersen pabrėžė, kad modeliai tarpusavyje skiriasi ne tik socialinės politikos organizavimo aspektais, bet ir savo ideologija, prioritetais, poveikiu šalies stratifikacijos sistemai, reiškiančiai visuomenės susiskaldymą į socialinius sluoksnius, dekomodifikacijos laipsniu, apibrėžiančiu asmens išvadavimą nuo poreikio dirbti, t. y. nuo būtinybės dalyvauti darbo rinkoje, išlaikant pagrindinius gyvenimo standartus (materialinės gyvenimo sąlygos) (Jürgens, 2005).

Remiantis G. Esping-Andersen gerovės valstybės tipų apibrėžimais, liberalų modelį apibūdina

santykinai nedidelis viešasis sektorius, ribotas pajamų perskirstymas iš valstybės biudžeto ir gerovės programų, kurios yra sistemingai nukreiptos į mažas pajamas gaunančias grupes. Kitaip tariant, liberalusis modelis reiškia minimalų valstybės kišimąsi į socialinę sferą, kai socialinė pagalba yra skiriama konkrečioms adrešatams griežtomis sąlygomis. Įprastai tai apima savimi negalinčius pasirūpinti visuomenės sluoksnius, t. y. žemiausioje socialinės struktūros padėtyje esančius asmenis. Valstybės teikiama pagalba yra griežtai kontroliuojama ir suteikia tik minimalią paramą socialinės rizikos atveju, todėl didelis dėmesys skiriamas rinkai. Šis modelis reiškia menką valstybės vaidmenį piliečių gerovės aprūpinimo procese. Taip piliečiams suteikiama pirmenybė patiems pasirūpinti savo gerove. Liberaliojo tipo valstybėse yra ryški stratifikacija, dekomodifikacija – minimali (Šileika, Paškevičiūtė, 2013). Liberalusis modelis būdingas anglosaksiškoms valstybėms.

Skandinavijos šalims būdingas socialdemokratinis modelis remiasi piliečių teisės į socialinę apsaugą idėja, socialinės pilietybės teise, asmenų lygybe. Tai reiškia, kad vien esant tam tikros valstybės piliečiu nelaimės ar skurdo atveju socialinės išmokos ir paslaugos bus gaunamos. Iš esmės šis modelis yra pagrįstas solidarumo ir lygybės principais, kai visa visuomenė atsako už kiekvieno individo gerovę (Guogis, 2014). Socialdemokratinio modelio gerovės valstybėse dominuoja aukšto lygio universalios išmokos, priešingai nei liberalaus modelio atveju rinkos įtaką gerovei ir jos teikimui siekiama mažinti. Šis modelis dažnai vadinamas universaliumi, nes savo piliečiams, neatsižvelgiant į jų darbo rinkos statusą, siūlo įvairias socialinės apsaugos formas ir pagrindines socialines paslaugas, pavyzdžiui, švietimą, sveikatos priežiūrą, vaikų priežiūrą, pagyvenusių žmonių priežiūrą ir kt. (Sørensen, 2011). Toks modelis apima didelį viešąjį sektorių ir didelį perskirstymą, kurį finansuoja bendrosios mokesčių pajamos. Palyginti su kitais dviem modeliais, socialdemokratinis modelis pasižymi itin aukštu dekomodifikacijos laipsniu, maža stratifikacija, žemu skurdo lygiu, socialinių paslaugų įvairove, plačiu pajamų perskirstymu ir didelėmis socialinėmis išmokomis, ypač siekiant pašalinti skurdo ar nelygybės problemas.

Konservatyvų-korporatyvinių modelių galima laikyti tarpiniu gerovės valstybės tipu tarp liberaliojo ir socialdemokratinio. Vokietijai būdinga gerovės politika yra diferencijuota socialinio statuso pagrindu. Tai reiškia, kad skirtingos socialinės klasės turi teisę į skirtingas socialines paslaugas ir garantijas (Aidukaitė, 2010). Įdomu, kad šis modelis yra orientuotas į tradicinį šeimos suvokimą, kurio atveju dirbantis vyras yra laikomas šeimos maitintoju, todėl jam yra suteikiama įvairių socialinių garantijų ir

mokesčių lengvatų. Rūpestis vaikais ir senjorais tenka šeimai. Konservatyvaus-korporatyvinio modelio socialinė politika yra orientuota į lygiavėčius visuomeninius santykius, juntama stipri Katalikų bažnyčios ir krikščioniškų vertybių įtaka. Valstybė padeda savivaldoms ir nevyriausybinėms organizacijoms, skatina socialinių projektų įgyvendinimą, o socialinės rūpybos srityse svarbus vaidmuo suteikiamas Bažnyčiai (Smalskys, 2005). Šio modelio valstybėse dominuoja valstybinės draudimo schemas, stratifikacija yra aukšta (klasės ir statuso pagrindu), o dekomodifikacijos laipsnis vidutinis.

Taigi, gerovės valstybės tipologijos pradininkas R. Titmuss ir jo klasifikaciją patobulinęs G. Esping-Andersen gerovės valstybės modelius nagrinėjo socialiniu-ekonominiu požiūriu išvystytų pasaulio šalių pavyzdžiu. Visi trys modeliai skiriasi pagal priklausomybę nuo rinkos sąlygų (Guogis, 2014). Didžiausia priklausomybė nuo rinkos tenka liberaliam modeliui, kuriame suformuotos sudėtingiausios kvalifikacinės sąlygos socialinėms išmokoms ir paslaugoms gauti. Konservatyviame-korporatyviame modelyje yra didesnė priklausomybė nuo darbo rinkos. Tai įrodo socialinių paslaugų lygio priklausomybė nuo darbo stažo ir buvusio darbo užmokesčio. Kiekybiniu požiūriu ir socialinių paslaugų gavimo lengvumu dosniausias yra socialdemokratinis modelis.

Kai kurios valstybės aiškiai atspindi G. Esping-Andersen tipologiją. Pavyzdžiui, Vokietija yra konservatyvaus-korporatyvinio modelio pavyzdys, Norvegija ar Švedija – socialdemokratinio. Tačiau yra ne viena valstybė, turinti tam tikrą bruožų, kurie būdingi ir vienam, ir kitam gerovės tipui. Todėl neretai moksliniuose tyrimuose kai kurių valstybių vieta tipologijoje skiriasi, nes mokslininkai yra linkę akcentuoti tam tikrą bruožą ar charakteristiką, o tai lemia valstybės priskyrimą prie skirtingų tipų. Iš esmės tai įrodo, kad, norint apžvelgti visą pasaulio įvairovę, trijų modelių nepakanka. Be to, grynų pavidalų nėra vienas iš šių modelių neegzistuoja (Bernotas, Guogis, 2003).

Galima sutikti, kad G. Esping-Andersen pagrįsti gerovės valstybės modeliai yra laikytini pagrindiniais. Tai įrodo ir vėlesni bandymai koreguoti ar keisti G. Esping-Andersen tipologiją, kurie iš esmės apsiribojo gerovės valstybių tipų detalizavimu pagal atitinkamus regionus ar politinę valstybių raidą (Šileika, Paškevičiūtė, 2013).

Kaip vieną tokių bandymų galima paminėti mokslininkų F. G. Castles ir D. Mitchell pateiktą gerovės valstybių klasifikaciją. Atsižvelgdami į socialinio aprūpinimo lygį, vidutinę išmokų lygybę, pajamų ir pelno mokesčius kaip procentinę BVP dalį, autoriai identifikuoja keturis režimus – liberalųjį, kon-

servatyvųjų, kairiųjų ir radikalųjų (Fenger, 2007). Ši klasifikacija yra panaši į G. Esping-Andersen originalią tipologiją su viena išimtimi – autorių nuomone, Australija neatitinka nė vieno G. Esping-Andersen tipų ir kartu su Naująja Zelandija turi būti priskirta prie radikalios kategorijos.

Didesnį dėmesį skirdamas pensijų politikai, J. Palme nurodo keturis gerovės valstybės modelius – bazinės apsaugos, pajamų apsaugos, likutinių ir institucinių modelius (Jäntti, Kangas, Ritakallio, 1996). Gerovės režimus autorius išskiria remdamasis dviem dimensijomis – koku mastu valstybė garantuoja bazinę apsaugą ir koku mastu – pajamų apsaugą. Likutiniame modelyje valstybė neteikia nei bazinės, nei pajamų apsaugos. Bazinės apsaugos modelio atveju visai populiacijai yra suteikiama vienoda minimali apsauga. Pajamų apsaugos modelis reiškia nuo pajamų netekimo suteikiamą apsaugą. Institucinis modelis iš esmės apima bazinės apsaugos ir pajamų apsaugos modelius. Šis modelis numato rinka grįstas apsaugos programas, nustatantis tiek minimalią apsaugą, tiek kompensacijas netekus pajamų (Jäntti, Kangas, Ritakallio, 1996).

Mokslinėje literatūroje įsivyrąja diskusija, apimanti Graikijos, Ispanijos, Italijos ir Portugalijos priskyrimą atskiram modeliui. G. Esping-Andersen teigia, kad šios valstybės pasižymi korporatyvinio modelio, būdingo kontinentinei Europai, bruožais ir gali būti išskirtos nebent kaip šio modelio subkategorija (Karamessini, 2008). Tuo tarpu M. Ferrera, pasiremdamas klientelizmo ir patronažo (angl. *clientelism and patronage*) santykių egzistavimu, fragmentiška korporatyvine pajamų kompensavimo sistema, lemiančia vidinę poliarizaciją, sietina su didelėmis išmokomis privileijuotoms visuomenės grupėms ir Bažnyčios įtaka, pabrėžia atskiro, išskirtinai minėtoms valstybėms būdingo – pietietiškojo – modelio sukūrimo svarbą (Rhodes, 2009).

Pietietiškojo modelio išskyrimui pritaria ir G. Bonoli. Abu autoriai sutinka, kad pietietiškame modelyje esama liberalaus ir korporatyvinio modelių bruožų. Svarbu pabrėžti, kad G. Bonoli kritikuoja G. Esping-Andersen dekomodifikaciją kaip nulemiančią gerovės modelio specifiką ir akcentuoja, kad dekomodifikacija neleidžia pakankamai gerai atskirti liberaliojo ir korporatyvinio požiūrių į socialinę politiką (Guogis, 2012). Atsižvelgdamas į tai, autorius siūlo alternatyvą – sujungti abu modelius remiantis dviem rodikliais – socialinių išmokų nuo BVP dalimi ir socialinių įmokų dalimi nuo visuminių įmokų. Didesnė socialinių įmokų dalis nuo visuminių įmokų labiau atitinka korporatyvinį modelį, o maža socialinių įmokų dalis, reiškianti poreikiu pagrįstą teisę į išmokas, labiau atitinka liberalųjį modelį (Gataūlinas, Zabaraukaitė, 2014). Šie ro-

dikliai sudaro prielaidą ketvirtojo gerovės valstybės režimo modelio išskyrimui, įrodančiam Pietų Europą priklausant atskiram modeliui, o ne korporatyvinio modelio subkategorijai.

Suomių mokslininkė Tiina Mäkinen skiria penkis gerovės valstybių modelius (Guogis, 2000) – Didžiajai Britanijai būdingas bazinės apsaugos modelis. Didele turtine diferenciacija ir mažu valstybės reguliavimu pasižymintį Australiją atitinka taikymo modelis, kuris primena garsaus Anglijos plėšiko Robino Hudo devizą – atimti iš turtingo, atiduoti vargšui. Trečiasis, t. y. korporatyvinis, modelis atitinka biblinį Mato principą – atiduoti tam, kuris ir taip jau turi dideles pajamas. Šis modelis būdingas Vokietijai, Belgijai, Prancūzijai, Olandijai ir Liuksemburgui. Italijai, Ispanijai ir kitoms Pietų Europos šalims būdingas Viduržemio modelis pasireiškia klientelistiniais-lobistiniais giminytės ir pažinčių ryšiais, nukreiptais savanaudiškiems poreikiams tenkinti. Visaapimantis gerovės valstybės modelis taikomas ne tik neturtingiesiems, tačiau ir vidurinei klasei, ir uždirbantiems dideles pajamas. Šis modelis būdingas Šiaurės Europos šalims, kuriose valstybės parama yra teikiama visoms socialinėms klasėms.

Kai kurie autoriai klasifikuodami gerovės valstybes atsižvelgia į lyčių nelygybės dimensiją. Pavyzdžiui, A. Siaroff siūloma gerovės režimų klasifikacija yra paremta moterų ir vyrų socialiniu aprūpinimu, darbo pasirinkimu (Fenger, 2007). Autorius išskiria protestantų socialdemokratų, protestantų liberalų, krikščionių demokratų ir vėlyvosios moterų mobilizacijos tipus. Pirmieji trys tipai taip pat persidengia su G. Esping-Andersen tipologija, o paskutinė kategorija iš esmės atspindi kitų autorių taip įvardijamą pietietišką ar Viduržemio jūros tipą.

Analitiškai išskiriamas ir sovietinis gerovės modelis, kuriam būdinga planinė ekonomika, valstybinis gerovės teikimas, centrinis planavimas ir milžiniškos valstybės galimybės mobilizuoti didelę populiacijos dalį (Leonavičius, Žilys, 2009).

Įdomu tai, kad mokslinėje literatūroje užfiksuota bandymų sukurti bendrą Europos Sąjungos modelį. Pasak A. Guogio, Europos Sąjunga yra linkusi pabrėžti savo socialinio aspekto išskirtinumą (Guogis, 2006). Nepaisant to, socialinės Europos klausimas yra labiau teorinis, o ne praktinis, nes socialinė politika Europos Sąjungoje atiduota nacionalinei jurisdikcijai ir kompetencijai. Atskirų šalių gerovės modelių skirtumai yra per daug reikšmingi, kad galima būtų juos vienodinti – tarkim, švediškas modelis iš esmės skiriasi nuo graikiško ar ispaniško. Taigi, nors Europos Sąjungoje priimami įvairūs socialinę politiką vienodinantis dokumentai (pavyzdžiui, 2000 m. Lisabonos strategija ir 2010 m. ją pakeitusi strategija „Europa 2020“), bendrą Europos

socialinį modelį tikslingiau būtų analizuoti ideologiniu pagrindu (Guogis, 2013).

J. Kääriäinen ir H. Lehtonen (2006) pastebi, kad pokomunistinių valstybių socialinė politika neatitinka nė vieno G. Esping-Andersen gerovės valstybių tipo ir yra tokia mišri bei specifiška, jog teisingiausia būtų suformuoti atskirtą pokomunistinį gerovės valstybės tipą. Pokomunistinėms šalims būdingi socialinės sistemos bruožai, perimti iš sovietinės, komunistinės praeities. Pokomunistinės valstybės įprastai pasižymi žemesniu ekonominio ir socialinio išsivystymo lygiu, palyginti su Europos Sąjungos senbuvėmis (Žalimienė, Lazutka, Skučienė, Aidukaitė, Kazakevičiūtė, Navickė, Ivaškaitė-Tamošiūnė, 2011). Svarbu pastebėti, kad pokomunistinės šalys skiriasi ir tarpusavyje, pavyzdžiui, Čekija ir Slovėnija yra kur kas artimesnės socialdemokratiniam socialinės politikos modeliui, o Estija, Latvija ir Lietuva vystosi labiau liberalios gerovės valstybės modelio kryptimi (Žalimienė ir kt., 2011).

Mokslinėje literatūroje, nagrinėjančioje pokomunistinių valstybių gerovės režimų raidą, išryškėja mokslininkų prieštaravimų. Vieni teigia, kad pokomunistinės valstybės vystosi G. Esping-Andersen gerovės režimų tipologijos keliu, kiti mokslininkai laikosi nuomonės, kad pokomunistinėms valstybėms būdinga mišri, unikali sistema, turinti visiems G. Esping-Andersen gerovės režimams būdingų bruožų. Tarkim, A. Deacon teigia, kad pokomunistinės valstybės dar patiria transformaciją ir po kurio laiko jos atitiks vieną ar kitą G. Esping-Andersen aprašomų gerovės režimų. Tačiau kol tai neįvyko, yra galimas ketvirtas, laikinas – pokomunistinis korporatyvinis gerovės – režimas (Polose, Morris, Kovacs, 2015).

Kitokią nuomonę išreiškia A. Ceram. Jis teigia, kad kelio priklausomybė (angl. *path dependence*) ir ilgi vidinės restruktūrizacijos procesai lemia pokomunistinių valstybių mišraus gerovės režimo vystymąsi, perimant skirtingus tradicinės gerovės režimų tipologijos bruožus (Adascalitei, 2012). Tačiau ateityje (skirtingai nei teigia A. Deacon) pokomunistinės šalys savo unikalumo nepraras ir neatitiks nė vieno iš G. Esping-Andersen gerovės valstybės režimo.

Vis dėlto reikėtų turėti omenyje, kad ekonominiai ir socialiniai pasikeitimai yra nuolatinis procesas, todėl nagrinėjant pokomunistinių šalių atvejį vertėtų atkreipti dėmesį į tai, jog tam tikrų drastiškų pasikeitimų per paskutinius metus nebuvo įvykdyta. Todėl mažai tikėtina, kad trumpuoju ar vidutiniu laikotarpiu atsiras žymių pokyčių.

Galima pastebėti, kad tyrimų, aprašančių Vakarų Europos valstybių socialinės politikos modelius, yra apstu. Įprastai vyrauja G. Esping-Anderson

ištobulinta trijų režimų tipologija, kurią kai kurie autoriai dar papildoma ketvirtuoju ar keliais tipais – pietietišku, Europos Sąjungos, pokomunistiniu ar pan.

Socialinių modelių konkurencingumo analizė

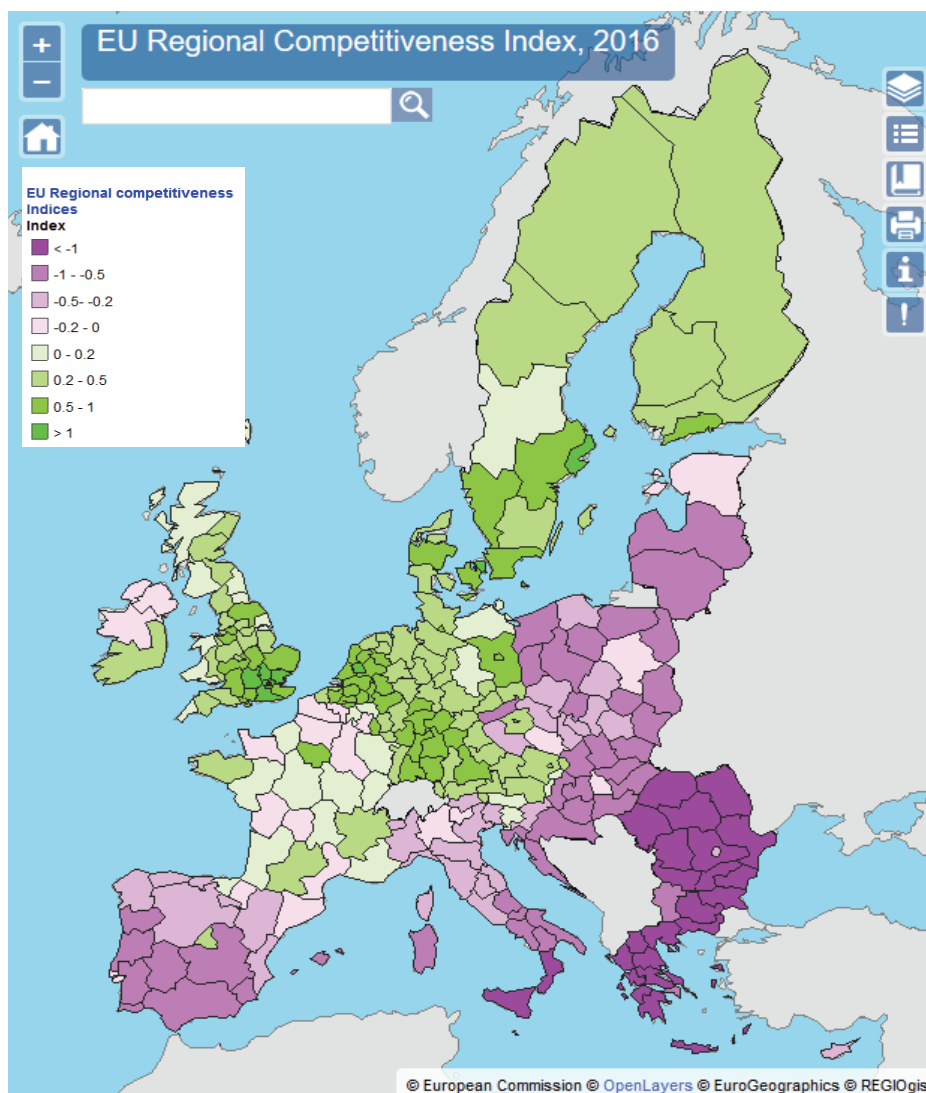
Kaip jau minėta, pasaulyje egzistuoja didelė socialinių modelių įvairovė, nors pagrindiniais laikytini trys – liberalusis, pasireiškiantis anglosaksiškoje valstybėje, iš Vokietijos kilęs konservatyvus ir Skandinavijai būdingas socialdemokratinis modeliai. Atsižvelgiant į minėtų modelių tarpusavio skirtumus, yra aktualu ir įdomu nustatyti, kuris iš jų gali būti konkurencingiausias (tinkamiausias regionų konkurencingumui didinti).

Nuo 2010 m. kas trejus metus Europos Komisija skelbia regionų konkurencingumo indeksą, kuris leidžia stebėti, vertinti regionus, analizuoti jų raidą ir lyginti tarpusavyje. Regionų konkurencingumas suprantamas kaip regiono gebėjimas pasiūlyti patrauklią ir tvarią aplinką, kurioje įmonės ir gyventojai galėtų gyventi ir dirbti. Regionų konkurencingumo indeksą sudaro 11 rodiklių, suskirstytų į tris grupes: bazinė dimensija, efektyvumo dimensija ir inovacijų dimensija (Europos regionų konkurencingumo indeksas, 2016). Bazinė dimensija apima institucijas (vertinamas korupcijos lygis, politinis stabilumas, teisinis reguliavimas, nusikalstamumas ir kt.), makroekonominį stabilumą (suprantamas kaip valstybės biudžeto deficitas ar perteklius, nacionalinės santaupos, vyriausybės skola, infliacija ir kt.), infrastruktūrą, sveikatos apsaugą ir pagrindinį ugdymą. Efektyvumo dimensija vertinama pagal aukštąjį mokslą, mokymąsi ir mokymąsi visą gyvenimą, taip pat pagal darbo rinkos efektyvumą (t. y. užimtumą, nedarbo lygį, ilgalaikį nedarbą, lyčių pusiausvyrą) ir rinkos dydį (žiūrima į potencialų rinkos dydį, išreikštą BVP vienam gyventojui ir išreikštą gyventojų skaičiumi, taip pat į disponuojamas pajamas vienam gyventojui). Inovacijų dimensija apima tris rodiklius – technologinę parengtį (skaičiuojami namų ūkiai, turintys prieigą prie interneto, vertinamas naujais technologijų prieinamumas ir kt.), verslo išsivystymą ir inovacijas, kurios suprantamos kaip mokslinės publikacijos, patentai, žmogiškieji išteklių mokslo ir technologijų srityje ir kt. Verta pastebėti, kad dalis konkurencingumą apibūrinančių rodiklių yra dažnai pasitelkiami vertinant socialinę politiką, formuojant socialinius modelius, pavyzdžiui, sveikata, užimtumas, nedarbo lygis ir kiti.

Remiantis 2016 m. Europos Komisijos paskelbtu Europos Sąjungos regionų konkurencingumo indeksu (žr. 1 pav.), galima teigti, kad konkurencingiausi regionai yra tie, kuriuose taikomas liberalus socialinis modelis. Štai Jungtinė Karalystė

yra suskirstyta į 40 regionų, iš kurių 4 patenka tarp 20 geriausiai įvertintų (iš viso 2016 m. buvo 263 regionai). Geriausi rodikliai užfiksuoti Londone, kuris įvertintas aukščiausiai ir užima pirmą vietą, taip pat Berkšyro, Bakingamšyro ir Oksfordšyro regione, kuris liko antroje vietoje. Europos Komisijos regionų konkurencingumo ataskaitoje, vertinant stipriausias ir silpniausias sritis, rodiklius, lyginami 15 regionų, kurių yra panašiausias BVP, tenkantis vienam gyventojui. Kaip stipriausios sritys Jungtinėje Karalystėje išskirti rinkos dydis, infrastruktūra ir visa inovacijų dimensija. Vos keliuose regionuose prasčiau įvertintas makroekonominis stabilumas.

Konservatyviam modeliui atstovaujanti Vokietija taip pat buvo gerai įvertinta – 4 regionai pateko tarp 20 geriausiai įvertintų. Iš jų aukščiausių (dešimtą) vietą užėmė Aukštutinės Bavarijos regionas. Apskritai Vokietijoje geriausiai vertinamas darbo rinkos efektyvumas ir inovacijos. Kai kuriuose regionuose ypač gerai įvertintas makroekonominis stabilumas ir infrastruktūra. Prasčiausiai įvertinti keliuose regionuose liko sveikatos apsauga ir aukštasis išsilavinimas. Galima apibendrinti, kad dauguma Vokietijos regionų buvo įvertinti vidutiniškai, tai reiškia – neturi nei silpniausių, nei stipriausių sričių, rodiklių, palyginti su kitais 15 regionų, turinčių panašiausius BVP, tenkančius vienam gyventojui.

1 pav. Europos Sąjungos regionų konkurencingumo indeksas

Šaltinis: <http://ec.europa.eu>

Švedijoje ir Suomijoje, kurioms būdingas socialdemokratinis modelis, geriausiai buvo įvertintas aukštasis mokslas, makroekonominis stabilumas ir visa inovacijų dimensija. Abiejose valstybėse silpniausi įvertiniai tenka rinkos dydžiui, o Suomijoje –

ir infrastruktūrai. Švedija yra suskirstyta į 8 regionus, iš kurių Stokholmo regionas užėmė aukščiausią – ketvirtą – vietą. Suomiją sudaro 5 regionai, iš kurių aukščiausią vietą (vienuolikta) užėmė Helsinkio regionas. Kiti Švedijos ir Suomijos regionai ne-

pakliuvo tarp 20 geriausiai įvertintų Europos Sąjungos regionų.

Įdomu tai, kad tarp prasčiausiai įvertintų regionų nėra nė vieno, priklausančio kuriai nors iš minėtų valstybių. Tarp 10 prasčiausiai įvertintų regionų net 5 priklauso Graikijai, 3 – Rumunijai, 1 – Bulgarijai ir 1 – Prancūzijai.

2016 m. rugsėjo mėn. Pasaulio ekonomikos forumas paskelbė Pasaulio konkurencingumo 2016–2017 m. ataskaitą, kurioje buvo įvertintos 138 valstybės (Pasaulio ekonomikos forumas, 2016). Analogiškai Pasaulio konkurencingumo indeksą sudaro 3 grupės rodiklių: baziniai reikalavimai – tai institucijos, infrastruktūra, makroekonominė aplinka ir sveikata, pagrindinis išsilavinimas. Antra grupė rodiklių yra efektyvumo didinimo priemonės – aukštasis išsilavinimas, prekių rinkos efektyvumas, darbo rinkos efektyvumas, finansų rinkos plėtra, rinkos dydis ir technologinis pasirengimas. Trečioji grupė – inovacijos.

Išanalizavus skirtingiems socialiniams modeliams priklausančių valstybių situaciją, galima teigti, kad liberaliajam modeliui atstovaujančios Jungtinės Valstijos ir Jungtinė Karalystė užėmė atitinkamai 3 ir 7 vietas, konservatyvaus modelio Vokietija užėmė 5 vietą, Skandinavijos valstybės Švedija, Suomija, Norvegija ir Danija, kurioms būdingas socialdemokratinis modelis, dalijosi 6, 10, 11 ir 12 vietas.

Jungtinės Karalystės ir Jungtinių Amerikos Valstijų geriausiai įvertinta buvo efektyvumo didinimo priemonių rodiklių grupė, ypač darbo rinkos efektyvumas, Jungtinės Karalystės technologinis pasirengimas, o Jungtinėse Valstijose – finansų rinkos plėtra. Abiejose valstybėse prasčiausiai įvertinta bazinių reikalavimų rodiklių grupė, ypač makroekonominė aplinka.

Skandinavijos valstybėse atvirkščiai – Švedijoje, Suomijoje ir Danijoje stipriausia buvo inovacijos rodiklių grupė, Norvegijoje – bazinių reikalavimų grupė. Reikia pabrėžti, kad atotrūkiai tarp skirtingų rodiklių grupių vertinimų buvo minimalūs. Visose Skandinavijos valstybėse buvo labai gerai įvertintas institucijų rodiklis, technologinis pasirengimas, prasti įvertinimai teko rinkos dydžio rodikliui.

Galiausiai, Vokietijoje, (kaip ir Skandinavijos valstybėse) geriausiai įvertinta inovacijų grupė, taip pat gerai įvertinti rinkos dydžio ir infrastruktūros rodikliai. Prastesni rezultatai teko efektyvumo didinimo priemonių rodiklių grupei, ypač prekių rinkos efektyvumui ir darbo rinkos efektyvumui. Labai gerai įvertintas rinkos dydis patenka į šią rodiklių grupę.

Apibendrinant galima teigti, kad valstybės (valstybės sudarantys regionai), kurioms būdingas liberalus socialinis modelis, palyginti su kitais mo-

deliais, pasiekė geresnių rezultatų, kai buvo vertinamas jų konkurencingumas. Tai nėra keista, atsižvelgiant į tai, kad liberalus modelis didelį dėmesį skiria būtent rinkai. Išanalizuoti rodikliai įrodo socialinio modelio svarbą konkurencingumui didinti. Tai rodikliai, kurių gerinimas įprastai suvokiamas kaip vienas svarbiausių socialinių modelių tikslų, įrankių kuriant gerovės valstybę. Žinoma, tarp socialinio modelio ir konkurencingumo lygybės ženklo rašyti negalima, bet negalima ir ignoruoti socialinio modelio svarbos konkurencingumui didinti. Tarkim, Skandinavijos valstybės pasižymi gerais rezultatais, kai vertinamos jų sveikatos ar mokslo (mokymosi, užimtumo) sritys, nes socialdemokratinis modelis suteikia įvairių plačiai prieinamų socialinių paslaugų, pavyzdžiui, švietimą, sveikatos priežiūrą ir kt. Vokietijoje, kuriai būdingas konservatyvusis modelis, reiškiantis aukštą stratifikaciją ir diferenciaciją statuso pagrindu, sveikatos ir mokslo sritys įvertintos kur kas prasčiau.

Lietuvos regioninės politikos raida

Atgavus nepriklausomybę, 1990-aisiais Lietuvoje buvo pradėtas įgyvendinti Vokietijai būdingas korporatyvinis socialinės apsaugos modelis, tačiau vėliau gerovės modelio paieškos pasislinko liberalaus modelio link. A. Guogio teigimu (Guogis, 2014), lig šiol nėra aiškios socialinės politikos modelio formuotojų krypties ar požiūrio. Tai ypač išryškėjo kuriant „Lietuvos pažangos strategiją 2030“, kurioje buvo suformuluota siekiamybė Lietuvai tapti panašia į Šiaurės šalių tipo gerovės valstybę, nors valdžioje įsitvirtinę liberalai kaip tik siekė riboti viešąsias paslaugas. Apskritai Lietuvoje nėra metodologiškai pagrįstos ilgalaikės šalies socialinės-ekonominės raidos koncepcijos, jos sistemiško įgyvendinimo priemonių. Todėl socialinė politika Lietuvoje iš esmės nukreipta į „gaisrų gesinimą“, o ne strateginį, nuoseklų problemų sprendimą (Šileika, Paškevičiūtė, 2013).

Apie regioninę politiką Lietuvoje įprastai pradėta kalbėti nuo 2000 m., kai liepos 20 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymą Nr. VIII-1889 (Žin., 2000, Nr. 66-1987). Įstatyme buvo nustatyti pagrindiniai regioninės plėtros politikos tikslai, pavyzdžiui, ūkio modernizavimas, ekonominio ir socialinių Lietuvos regionų skirtumų mažinimas, nedarbo mažinimas ir kt. Regiono samprata buvo išplėta nuo administracinio iki socialinio ir ekonominio vienetų, kuriam taikomos diferencijuotos valstybės socialinės ir ekonominės politikos priemonės (LR vidaus reikalų ministerija, 2016). 2003 m. rugsėjo 11 d. Lietuvos Vyriausybė nutarimu Nr. 1160 „Dėl na-

cionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo“ patvirtino nacionalinę darnaus vystymosi strategiją, kurioje darnus vystymasis suprantamas kaip „kompromisas tarp aplinkosauginių, ekonominių ir socialinių visuomenės tikslų, sudarantis galimybes pasiekti visuotinę gerovę dabarinei ir ateinančioms kartoms, neperžengiant leistinų poveikio aplinkai ribų“ (Žin., 2003, Nr. 89-4029). Strategijoje įvardijamos skurdo ir socialinės atskirties, visuomenės senėjimo, ekonominio ir socialinio regionų vystymosi netolygumo ir kitos problemos, išskiriami darnaus vystymosi prioritetai, pavyzdžiui, ūkio šakų ir regionų ekonomikos vystymasis, socialinių ir ekonominių skirtumų tarp regionų ir regionų viduje mažinimas, užimtumo didinimas, nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas ir kt., kuriems pasiekti numatoma galimybių naudotis ES struktūriniais fondais.

Vėliau paskelbtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 23 d. nutarimas Nr. 575 „Dėl Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategijos“, kuriuo buvo siekiama tolygesnės regionų socialinės ir ekonominės plėtros (Žin., 2005, Nr. 66-2370). Strategijoje išryškėjo glaudesnis ryšys tarp Lietuvos ir ES regioninės politikos. Lietuvos regioninės politikos strateginių tikslų plėtros laikotarpiu iki 2013 m. įvardintas teritorinės socialinės sanglaudos didinimas apibrėžiamas kaip vidutinis gyvenimo standartas ir nedarbo lygis. Strategijoje išskelti naujovių diegimo, palankių sąlygų verslo plėtrai sukūrimo, žmogiškųjų išteklių plėtros, regionų centrų ir aplinkinių teritorijų integracijos didinimo ir kiti uždaviniai.

Atsižvelgiant į ES finansinės paramos laikotarpį, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2012 m. lapkričio 28 d. priėmė nutarimą Nr. 1482 „Dėl 2014–2018 metų nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“ (Žin., 2012, Nr. 144-7430). Programoje, be kitų prioritetų, išskirta regioninė plėtra ir ekonomiam augimui palanki aplinka. Siekiama užtikrinti tvarią, tolygią ir į skirtumų mažinimą orientuotą regionų plėtrą, didinti teritorinę sanglaudą, sukurti augimui ir konkurencingumui palankias aplinkos sąlygas, didinti gyventojų gerovę ir socialinę aprėptį ir kt. Programoje taip pat išskirtas siekis užimti aukštesnę vietą pagal pasaulio konkurencingumo indeksą.

Remiantis pasaulio konkurencingumo indeksu, galima pasidžiaugti, kad iš 138 valstybių Lietuva užėmė 35 vietą (Pasaulio ekonomikos forumas, 2016). Iš trijų rodiklių grupių prasčiausiai įvertinta investicijų grupė. Kaip stipresnės sritys bazinių ro-

diklių grupėje išskirti makroekonominis stabilumas, sveikata ir pagrindinis išsilavinimas. Deja, institucijos įvertintos gerokai prasčiau. Efektyvumo didinimo priemonių grupėje rodikliai taip pat skiriasi – aukštasis išsilavinimas ir technologinis pasirengimas įvertinti gan aukštais balais, tačiau darbo rinkos efektyvumas ir finansų rinkos efektyvumas sulaukė nepalankių rezultatų.

Nuo 2003 m. Europos Sąjungoje nustatytas bendras teritorinių vienetų klasifikatorius (NUTS), kuris padalija valstybių narių ekonominę teritoriją į teritorinius vienetus. Tai yra hierarchinis klasifikatorius, kuris kiekvieną valstybę narę suskirsto į trijų lygių teritorinius vienetus, remiantis gyventojų skaičiumi – NUTS 1 nuo 3 mln. iki 7 mln. gyventojų, NUTS 2 – nuo 800 000 iki 3 mln. gyventojų ir NUTS 3 – nuo 150 000 iki 800 000 gyventojų. Regionai skiriami į kategorijas ir pagal to regiono BVP vienam gyventojui santykį su ES vidurkiu. Mažiau išsivysčiusiais regionais laikomi tie, kurių BVP vienam gyventojui yra mažiau nei 75 proc. ES vidurkio, pereinamojo laikotarpio regionai išsiskiria tarp 75 ir 90 proc. ES vidurkio, o labiau išsivysčiusiais regionais laikomi tie, kuriuose BVP vienam gyventojui yra daugiau nei 90 proc. ES vidurkio. ES finansinė parama skirtingo ekonominio išsivystymo lygio regionams nėra vienoda. Lietuvos BVP vienam gyventojui 2013–2015 metais sudarė apie 75 proc. ES vidurkio (Lietuvos žinios, 2017).

Siekdama pritraukti į Lietuvą daugiau ES investicijų 2021–2027 metais, tiksliau, norėdama neprarasti dalies paramos, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2016 m. sausio 6 d. priėmė nutarimą „Dėl Sostinės regiono ir Vidurio bei Vakarų Lietuvos regiono sudarymo“. Tuometinio vidaus reikalų ministro S. Skvernelio teigimu, šis žingsnis buvo būtinas, antraip Lietuva būtų priskirta pereinamųjų regionų kategorijai ir skiriama ES parama sumažėtų maždaug 2,7 mlrd. eurų (LR vidaus reikalų ministerija, 2016). Lietuvą į viršų kelia Vilniaus regionas, kurio BVP vienam gyventojui tuo pačiu laikotarpiu siekė apie 109 proc. ES vidurkio, o likusios Lietuvos – vos apie 62 proc. (Lietuvos žinios, 2017). Europos Komisija 2016 m. lapkričio 21 d. priėmė reglamentą, kuris nurodo, kad nuo 2018 m. sausio 1 d. Europos Komisijai bus perduodami statistiniai duomenys pagal du NUTS 2 lygio Lietuvos regionus – Sostinės regioną, kurį sudaro Vilniaus apskritis, ir Vidurio bei Vakarų Lietuvos regioną, kurį sudaro likusios Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Tauragės, Telšių ir Utenos apskritys.

2 pav. Lietuvos suskirstymas į du regionus

Šaltinis: <https://vrm.lrv.lt/lt/naujienos/pritarta-sostines-regiono-ir-vidurio-ir-vakaru-lietuvos-regiono-sudarymui>

Tačiau kol kas nėra aišku, ar gali pasiteisinti iš pirmo žvilgsnio logiškas sprendimas. Europos Komisijos (EK) Regioninės politikos direktorato vadovo Marc Lemaître teigimu, svarstoma sanglaudos paramą tolygiau susieti su bendrojo vidaus produkto vienam gyventojui rodikliu, atsisakyti skirstymo į tris kategorijas pagal griežtus slenksčius (Lietuvos žinios, 2017). M. Lemaître baiminasi ir dėl to, kad gali atsirasti griežtesnių ribojimų dėl lėšų naudojimo sostinės regione. Be to, reikia įvertinti ir Jungtinės Karalystės pasitraukimą iš Europos Sąjungos, dingiančius jos asignavimus.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad Lietuva (Lietuva dėl mažo dydžio yra vienas regionas) Europos Komisijos skelbiamame regionų konkurencingumo sąraše iš 263 vietų liko 194 vietoje. Didžiausią pranašumą, palyginti su kitais, panašiausią BVP, tenkantį vienam gyventojui, turinčiais regionais, Lietuva turi aukštojo mokslo srityje. Apskritai efektyvumo dimensija yra stipriausia, silpniausios sritys yra bazinė dimensija, ypač sveikatos rodikliai. Prastai įvertinta ir inovacijų dimensija.

T. Tamošiūno (2017) manymu, būtų racionaliau suskirstyti Lietuvą į tris regionus – sostinės regioną, Kauno regioną, kurį sudarytų Kauno, Alytaus, Marijampolės ir Tauragės apskritys, ir Šiaurės Lietuvos regioną, kurį sudarytų Klaipėdos, Telšių, Šiaulių, Panevėžio ir Utenos apskritys. Toks suskirstymas ne tik leistų visus tris regionus, turinčius ne mažiau kaip 800 000 gyventojų, priskirti NUTS 2 lygiui, tačiau būtų patogesnis tiek geografiniu požiūriu, tiek proporcingesniu ekonominio ir socialinio potencialo išsidėstymu.

Reikia sutikti, kad Lietuvos suskirstymas į du regionus neišvengiamai reikštų didesnę gyventojų susitelkimą viename, ekonomine ir socialine prasme stipresniame, daugiau verslų ir inovacijas pritraukiančiame, sparčiau augančiame regione. Todėl pasirinktas Lietuvos suskirstymo į du regionus sprendimas mokliškai laikytinas kvestionuojamu, būtini atlikti detalesnių tyrimų siekiant modeliuoti tokio administracinio suskirstymo pasekmes.

Išvados

1. Pagrindiniais socialiniais modeliais laikytini G. Esping-Andersen pristatyti trys – liberalusis, socialdemokratinis ir konservatyvusis – modeliai. Norint apžvelgti viso pasaulio įvairovę trijų modelių nepakanka, todėl mokslinėje literatūroje esama daug bandymų pakoreguoti ar išplėsti tradicine tapusią G. Esping-Andersen gerovės režimų tipologiją. Įprastai įterpiami du papildomi modeliai – pietietiškas, Europos Sąjungos, pokomunistinis ir kt.
2. Konkurencingumas yra daugiatis terminas, peržengiantis ekonomines ribas, glaudžiai susijęs su politinės, socialinės bazės tobulinimu, besiremiantis kūrybiškumu, žiniomis ir aplinkos sąlygomis.
3. Buvo tiriamos skirtingus socialinius modelius turinčios valstybės (valstybes sudarantys regionai): Jungtinės Amerikos Valstijos ir Jungtinė Karalystė, kurioms būdingas liberalus socialinis modelis, Skandinavijos valstybės, kurioms būdingas socialdemokratinis modelis, ir Vokietija.

ja, kuriai būdingas konservatyvus socialinis modelis. Atlikus tyrimą nustatyta, kad, palyginti su kitais regionais, konkurencingiausi regionai yra tie, kuriuose taikomas liberalus socialinis modelis. Šiems regionams būdinga stipri inovacijų dimensija, geras technologinis pasirengimas, gerai įvertinta makroekonominė aplinka, efektyvi darbo rinka ir kt.

4. Įvertinus visas aplinkybes, kol kas nėra aišku, ar gali pasiteisinti Lietuvos padalijimo į du regionus sprendimas. Toks sprendimas buvo padarytas be atitinkamo socialinių-ekonominių proceso pasekmių modeliavimo. Tikėtina, kad Sostinės regionas taps ekonomine ir socialine prasme kur kas stipresnis, sparčiau augs, pritrauks daugiau verslo ir inovacijų, sutelks daugiau gyventojų.

Literatūra

1. Adascalitei D. (2012). Welfare state development in Central and East Europe: a state of the art literature review. *Studies of Transition States and Societies*, 4 (2), 59–70.
2. Aidukaitė, J. (2010). Gerovės valstybių patirtis vertinant socialinio teisingumo principo įgyvendinimą švietime: Švedijos, Škotijos ir Vokietijos atvejai. *Viešojo politika ir administravimas*, Nr. 34, 47–60.
3. Bernotas, D., Guogis, A. (2003). *Socialinės politikos modeliai: dekomodifikacijos ir savarankiškai dirbančiųjų problemos*. Monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras.
4. Borozan, D. (2008). Regional Competitiveness: Some Conceptual Issues and Policy Implications. *Interdisciplinary Management Research*, 4, 50–63.
5. Esping-Angerden G. (2006). Three Worlds of Welfare Capitalism. In Pierson Ch., Castles F. G. (Eds.), *The Welfare State reader* (160–174), Cambridge: Polity Press
6. European Regional Competitiveness Index (2016). Europos Komisija. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/maps/regional_competitiveness/.
7. Europos Komisija: Lietuvoje – du regionai (2016). Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija. Prieiga per internetą: <https://vrm.lrv.lt/lt/naujienos/europos-komisija-lietuvoje-du-regionai>.
8. Fenger, M. (2007). Welfare Regimes in Central and Eastern Europe: Incorporating Post-Communist Countries in a Welfare Regime Typology. *Contemporary Issues and Ideas in Social Sciences*, 3(2), 1–30.
9. Guogis, A. (2000). *Socialinės politikos modeliai*. Monografija. Vilnius: Eugrimas.
10. Guogis, A. (2006). Socialinės politikos modeliavimas Europos integracijos procese: Lietuvos atvejis. *Pranešimas skaitytas Socialdemokratinės minties instituto konferencijoje „Gerovės valstybė“ [elektroninis išteklius]*, Vilnius.
11. Guogis, A. (2012). Pietų Europos gerovės modelis: Ispanijos atvejo problemos. *Viešojo politika ir administravimas*, 11(2), 213–221.
12. Guogis, A. (2013). *Ekonominės krizės poveikis gerovės valstybės ir socialinės apsaugos sistemų sampratai Europos Sąjungoje*. Apžvalga. Prieiga per internetą: <http://media.search.lt/GetFile.php?OID=248208&filetype=10>.
13. Guogis, A. (2014). Kai kurie socialiniai-politiniai gerovės valstybių kūrimo Europoje ir Lietuvoje aspektai. *Filosofija. Sociologija.*, Nr. 2, 71–79.
14. Huggins, R., Izushi, J., Prokop, D., Thopson, P. (2014). Regional competitiveness, economic growth and stages of development. *Proceedings of Rijeka School of Economics*, 32 (2), 255–283.
15. Jäntti, M., Kangas, O., Ritakallio, V. M. (1996). From marginalism to institutionalism: distributional consequences of the transformation of the finnish pension regime, *Review of Income and Wealth*, 4(42), 473–491.
16. Jürgens, O. (2005), Soziale Sicherheit, Armut und Gerechtigkeit: Gerechtigkeitspräferenzen und ihre distributiven Konsequenzen in europäischen Wohlfahrtsstaaten, *ZeS-Report*, 2, 1–6.
17. Kääriäinen, J., Lehtonen, H. (2006) The Variety of Social Capital in Welfare State Regimes – a Comparative Study of 21 Countries. *European Societies*, 8(1), 27–57.
18. Karamessini, M. (2008). Continuity and change in the southern European social model. *International Labour Review*, 147(1), 43–70.
19. Leonavičius, V., Žilys, A. (2009). Gerovės valstybė ir moderniosios Lietuvos urbanizacija. *Filosofija. Sociologija.*, 318–325.
20. Lietuvos dalijimas į du regionus siekiant ES paramos gali nepasiteisinti (2017). Lietuvos žinios. Prieiga per internetą: <https://www.lzinios.lt/lzinios/lietuva/lietuvas-dalijimas-i-du-regionus-siekiant-es-paramos-gali-nepasiteisinti/246354>.
21. Lietuvos regioninė politika – Istorija (2016). Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija. Prieiga per internetą: <http://www.nrp.vrm.lt/lt/istorija/3>.
22. Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 66-1987.
23. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas dėl 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos patvirtinimo, Nr. 1482. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 144-7430.
24. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategijos, Nr. 575. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 66-2370.
25. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas dėl nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo, Nr. 1160. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 89-4029.
26. Meyer A. (2014). The Roosevelt Years and the Rise of American Welfare State. *Cercles*, 32, 31–52.
27. Plėšnys A. (2014). Gerovės valstybės modeliai šiuolaikinėje kultūrinėje tradicijoje. *Filosofija. Sociologija*, Nr. 3, 137–145.

28. Polese A., Morris J. Kovacs B., (2015). Introduction: the failure and future of the welfare state in post-socialism. *Journal of Eurasian Studies*, 6(1), 1–5.
29. Rhodes, M. (2009). Southern European Welfare States: Identity, Problems and Prospects for Reform. *South European Society and Politics*, 1(3), 1–22.
30. The Global Competitiveness Report 2016-2017. Geneva: World Economic Forum.
31. Smalskys, V. (2005). Gerovės valstybės ir socialinės viešosios politikos krypčių teoriniai aspektai. *Viešoji politika ir administravimas*, 11, 86–94.
32. Sørensen, P. B. (2011). Competing social models in the global economy. *CESifo Forum*, 12(3), 21–28.
33. Šileika, A., Paškevičiūtė, J. (2013). Lietuvos tapsmo gerovės valstybe prieštaros. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1(29), 8–19.
34. Tamošiūnas, T. (2017). Trys regionai – optimalus sprendimas Lietuvai. *Mokslo Lietuva*, 8. Prieiga per internetą: <http://mokslolietuva.lt/2017/05/trys-regionai-optimalus-sprendimas-lietuvai/>.
35. Zabaraskaitė, R., Gataūlinas, A. (2014). Socialinės apsaugos sistemos formos įtaka gyvenimo lygiui (lyginamoji šalių analizė). *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1 (33), 33–43.
36. Žalimienė, L., Lazutka, R., Skučienė, D., Aidukaitė, J., Kazakevičiūtė, J., Navickė, J., Ivaškaitė-Tamošiūnė, V. (2011). *Socialinis teisingumas švietime: teorinė samprata ir praktinis vertinimas*. Mokslo studija. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos socialinių tyrimų centras.

Dužinskas, R., Svirbutaitė-Krutkienė, G.

The Role of the Social Model in Increasing Regional Competitiveness

Summary

Although the regional competitiveness is essentially related to its economic activity, there is an increasing consensus that competitiveness is best assessed in the context of regional business environment assets such as human capital, innovative capacity, local infrastructure quality, etc. (Huggins, Izushi, Prokop, Thopson, 2014). Thus, the regional competitiveness is not only economic indicators, it is increasingly based on creativity, knowledge and environmental conditions. Competitiveness is a multidimensional term, so soft variables need to be taken into account in order to understand, assess and strengthen regional activity and development. Therefore the purpose of this article is to determine the role of the social model to the increase of the regional competitiveness (Borozan, 2008).

The aim of the article is to determine the role of the social model in increasing the competitiveness of the region. In order to achieve the goal, the following objectives are formulated: to analyze social models by identifying their characteristics; to assess the suitability of selected social models for the increase of regional competitiveness; to analyze and evaluate the regional policy in Lithuania. The main methods used are scientific literature analysis, statistical analysis, expert evaluation, descriptive analytical and comparative analysis. The first typology of welfare states models was presented by English political scientist R. Titmuss, who distinguishes three models – marginal (residual) model, which is found in United States and means that the main function of welfare providers lies with the market and family; *industrial achievement performance model in Germany based on the level of industry in a country, where the welfare depends and is closely linked to work and productivity*; and the institutional-redistributive model usually applied in Scandinavian countries, in which the provision of welfare depends on needs.

Subsequently, Danish sociologist G. Esping-Andersen adjusted the classification of social models

developed by R. Titmuss by adapting it more to the political science, thus identifying three welfare state regimes (models) - liberal, conservative-corporate and social-democratic (redistributive) (Aidukaitė, 2010).

These three models differ in the aspects of the organization of social policy, their dependence on the market conditions, their ideology, priorities, the impact on the country's stratification system, which means the division of society into social strata and the degree of decommodification, defining the person's liberation from the need to work while maintaining the basic standards of life (material life conditions).

Some states quite clearly reflect the typology of G. Esping-Andersen. For example, Germany is an example of a conservative-corporate model, Norway or Sweden is a social-democratic model, while a liberal model is typically found in Anglo-Saxon states. However, there are many states with certain characteristics that are inherent different kind of welfare systems (models). Therefore, in different scientific research the place in the typology of some countries differs because researchers tend to emphasize a particular feature or characteristic that determines the assignment of a state to different types.

This article proves, that in order to review the diversity of the whole world, three models are not enough. Given that none of these models do not exist in a pure form. Taking this into account, the main attempts to extend or to adjust the essentially considered as traditional typology by E. Esping-Andersen are presented in this article. Most of such attempts are limited to extending the typology by inserting a fourth or several additional types (models), for example, southern model, Latin region model, European Union model, post-communist states model, etc.

As mentioned before, there is a large variety of social models in the world, although only three are considered as main models – liberal (in Anglo-Saxon countries), conservative (in Scandinavian countries) and social-democratic (originating from Germany).

In order to determine which one of these three models may be the most competitive in the globalized economy Regional Competitiveness Index published by the European Commission has been analyzed. Regional competitiveness is understood as the ability of a region to offer an attractive and sustainable environment for firms and residents to live and work. The Regional Competitiveness Index consists of eleven indicators (pillars), divided into three groups (dimensions): basic dimension, efficiency dimension and innovation dimension. The Global Competitiveness Report, published by the World Economic Forum, was also detailed analyzed.

The countries representing different social models were studied: United States and United Kingdom representing the liberal model, Scandinavian countries (Sweden, Finland, Denmark and Norway) representing the social-democratic model and Germany representing the conservative model. The research has shown that countries with a liberal social model, compared with other models, have achieved better results in assessing their competitiveness.

The particular attention is paid to the case of Lithuania – the social model as well as the development of regional policy in Lithuania have been analyzed with special focus on the decision to divide Lithuania into two regions.

Having assessed all the circumstances, it is not yet clear whether the solution of division of Lithuania into two regions can be justified. Such decision was made without proper modeling of socio-economic consequences of the corresponding process. The division of Lithuania into two regions would inevitably mean greater concentration of the population in one, in economic and social sense stronger, more business-intensive and more innovative region. Therefore, the chosen decision of the division of the two regions into Lithuania can not be scientifically considered as unquestionable, consequently more detailed research is needed in order to model the consequences of such an administrative division.

Keywords: social models, regional competitiveness, regional policy.